

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. К.Д.Ушинського

УДК 371.1+372.214+372.362

ІЩЕНКО ЛЮДМИЛА ВАЛЕНТИНІВНА

**НАСТУПНІСТЬ У ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І ПЕРШОКЛАСНИКІВ**

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

ОДЕСА-1997

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Уманському державному педагогічному інституті ім. П.Г. Тичини. Міністерство освіти України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
КУЗЬ Володимир Григорович
Уманський державний педагогічний інститут,
ректор

Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук, професор
КІЧУК Надія Василівна
Ізмаїльський педагогічний інститут, декан
факультету підготовки вчителів початкових
класів, зав.кафедри педагогіки та
методики початкового навчання

- кандидат педагогічних наук, доцент
СТЕПАНОВА Тетяна Михайлівна
Миколаївський державний педагогічний
інститут, старший викладач кафедри
педагогіки

Провідна установа - Національний педагогічний університет
ім. М. Драгоманова, кафедра дошкільної
педагогіки. Міністерство освіти України
м. Київ.

Захист дисертації відбудеться "22" грудня 1997 р. о 10 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.01. при Південно-
українському державному педагогічному університеті
ім.К.Д.Ушинського за адресою:

270020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Південно-
українського державного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського.

Автореферат розіслано " " листопада 1997 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
професор

Н. А. КАВАЛЕРОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження обумовлюється потребами реформування і розбудови національної освіти в галузі екологічного виховання, спрямованими на гармонізацію взаємодії "людина-природа", набуття молодим поколінням соціального досвіду екологічної культури, формування загальнолюдської моралі, дбайливого й шанобливого ставлення до історико-культурного та природного середовища країни.

Державні документи (національна програма "Освіта", "Діти України" та Концепція екологічної освіти) орієнтують педагогів на усвідомлення цілей та завдань екологічного виховання підростаючого покоління. Особливої значущості набуває реалізація означених положень на перехідних етапах, пов'язаних зі зміною соціального статусу дитини: від випускника дитячого садка до - учня першого року шкільного навчання.

Неперервність в екологічному вихованні може бути забезпечена оптимальною організацією наступності між дитячим садком і школою, що становить собою одну із сторін цілісного процесу формування особистості дитини. Зауважимо, що в теорії та практиці дошкільного виховання більше уваги звертається на забезпечення наступності в змісті й методах навчальної діяльності. Таке одностороннє вирішення проблеми наступності утруднює роботу вчителя, не сприяє підвищенню загального рівня вихованості дитини, ускладнює її адаптацію до нових шкільних умов. Тому пошук оптимальних шляхів та заходів щодо наступності між дошкільною і шкільною ланками освіти у виховному аспекті, зокрема в екологічному вихованні набуває особливої актуальності.

Психолого-педагогічні засади наступності між дитячим садком і школою за окремими розділами навчально-виховної роботи були предметом низки дисертаційних досліджень: формування елементарних математичних уявлень (А.І. Попова), трудового виховання (Л.П. Дашківська), природознавства (В.Д. Лисенко, Т.О. Ковальчук), естетичного виховання (А.І. Ароніна), розвитку мови (Л.О. Калмикова), фізичного виховання (В.Я. Ликова), зображувальної діяльності (Р.У. Афанасьєва, О.П. Лагутіна).

Проблема екологічного виховання дошкільників і молодших школярів в сучасних дослідженнях (Л.В. Артемова, М.М. Артеменко, А.М. Богуш, О.В. Киричук, Н.В. Лисенко, Г.С. Марочко, З.П. Плохій, Н.М. Пустовіт, В.М. Яницький) визначається як одна із таких, що потребує нагального вирішення.

Методичний та педагогічний аспекти наступності між дитячим садком і школою розкрито в працях сучасних українських учених (А.М. Богущ, М. Євтух, Н.В. Кічук, В.Г. Кузь, В.Я. Ликова, М.А.Машовець).

Водночас зазначимо, що теоретичні та методичні засади наступності в екологічному вихованні дітей в перехідному періоді їх розвитку від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку не достатньо досліджувалися. Відсутні фундаментальні праці, які б науково обґрунтували педагогічні умови, форми і методи забезпечення наступності в екологічному вихованні між цими двома освітянськими ланками (дошкільною та шкільною), та навчальні програми з екології, які б висвітлювали наступність у змісті екологічного виховання дитячого садка і першого класу школи.

Актуальність проблеми, її наукова і практична значущість, недостатня теоретична та методична розробка обумовили вибір теми дисертаційного дослідження: "Наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників".

Тема входить до тематичного плану Уманського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Тичини "Наукові основи організації педагогічного процесу в навчально-виховному закладі Школа-дитячий садок" (№ 01940029195).

Об'єкт дослідження - процес екологічного виховання дітей в дитячому садку і школі.

Предмет дослідження - наступність в екологічному вихованні дітей підготовчої групи дитячого садка і першого класу школи.

Мета дослідження - визначити педагогічні умови та розробити методику забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Гіпотеза дослідження: ефективність наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і молодших школярів обумовлюється сукупністю педагогічних умов, якщо вони будуть спрямовані на формування всіх чинників екологічної вихованості дітей: екологізацію різних видів діяльності; взаємозв'язок у змісті, формах, методах і засобах екологічного виховання; єдність організаційної, методичної і виховної роботи дитячого садка, школи і сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Уточнити сутність понять "екологічна вихованість", "наступність в екологічному вихованні" старших дошкільників і першокласників.

2. Виявити рівні та показники екологічної вихованості дітей 6-7 років.

3. Розробити та опрацювати експериментальну програму екологічного виховання дітей підготовчої групи і першого класу.

4. Визначити та обґрунтувати педагогічні умови забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників; експериментально перевірити ступінь їх ефективності.

5. Розробити та експериментально апробувати методику забезпечення наступності в навчально-виховному процесі дитячого садка і школи з екологічного виховання.

Методологічні засади дослідження становлять положення теорії пізнання щодо гармонізації відносин "людина-природа", єдності свідомості, мислення та діяльності; закономірності психічного, розумового й морального розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, законодавчі акти про охорону природного середовища.

Теоретичними джерелами виступили концептуальні положення про категоріальний зв'язок у системі "людина-світ" (В.І.Шинкарук) та чинниками всебічного виховання особистості (М.П. Депенчук, С.Б.Кримський); культуру як основу формування світогляду особистості та як спосіб пізнання довкілля (І.А. Зазюн, М.Г. Стельмахович); сутність і засоби екологічного виховання (Н.В. Лисенко, Г.С.Марочко, З.П. Плохій, І.Г. Суравегіна); шляхи забезпечення наступності між дитячим садком та школою (А.М. Богуш, В.Г. Кузь, В.Я. Ликова, М.А. Машовець).

Методи дослідження: 1) теоретичні: аналіз та узагальнення філософської, соціологічної, психологічної, науково-педагогічної літератури, навчально-методичної і нормативної документації про охорону природи; 2) емпіричні: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіда, моделювання; педагогічний експеримент; 3) статистичні.

Дослідження проводилося протягом 1992-1997 років у чотири етапи.

На першому етапі (1992-1993 р.р.) аналізувалася філософська, психолого-педагогічна література з досліджуваної проблеми, з'ясувався рівень її розробленості; визначалися вихідні теоретичні положення, мета й завдання дослідження, формувалася робоча гіпотеза дослідження.

На другому етапі (1993-1994 роки) розроблялася модель екологічного виховання; здійснювалась експериментальна робота: проводилося анкетування, опитування вихователів, учителів і батьків з метою виявлення їх екологічної компетенції та володіння адекватною методикою роботи з дітьми 6-7 років, аналізувався стан екологічного виховання в практиці роботи сучасних дошкільних закладів і шкіл, а також вивчалися наявні рівні сформованості екологічної вихованості дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

На третьому етапі (1994-1995 роки) обґрунтовувалися педагогічні умови забезпечення наступності в екологічному вихованні між дитячим садком і школою, розроблялася експериментальна програма, орієнтовно-тематичний план наступності з екологічного виховання дітей 6-7 років та методика формування екологічної вихованості старших дошкільників і першокласників.

На четвертому етапі (1995-1997 роки) проводилася експериментальна перевірка ефективності розробленої нами програми та методики забезпечення наступності в екологічному вихованні між дитячим садком і школою; опрацьовувалися та узагальнювалися результати педагогічного експерименту, формулювалися висновки, виявлялися закономірні тенденції реалізації концепції дослідження та розроблялися відповідні методичні рекомендації.

Базою дослідження були дошкільні заклади №4, №5, №15, №32, та СШ №1, №2, №5 м. Умані, комплекс "Школа - дитячий садок" с. Максимівки, Черкаської області, дошкільні заклади і школи м.Звенигородки, Черкаської обл., м.Черкас. У педагогічному експерименті брало участь 180 вихователів й учителів, 175 батьків, 200 дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Наукова новизна дослідження: уточнено сутність понять "екологічна вихованість" і "наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників"; визначено й експериментально підтверджено ефективність сукупності умов, що сприяють забезпеченню наступності в екологічному вихованні між дитячим садком і школою: екологізація різноманітних видів дитячої діяльності; взаємозв'язок у змісті, методах, засобах і формах екологічного виховання і комплексний вплив їх на формування компонентів екологічної вихованості старшого дошкільника і молодшого школяра; єдність організаційної, методичної і виховної роботи дитячого садка, школи і сім'ї; виявлено закономірні тенденції забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників.

Теоретична значущість дослідження полягає в розробці моделі забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей 6-7 років, у розкритті сутності поняття "наступність в екологічному вихованні" старших дошкільників і молодших школярів; визначенні критеріїв сформованості екологічної вихованості дітей 6-7 років, її структури та характеру взаємодії між окремими компонентами, простеженні динаміки екологічної вихованості впродовж перебування дітей в підготовчій групі дитячого садка і навчання в першому класі школи.

Практичну значущість дослідження становлять: експериментальна програма екологічного виховання дітей 6-7 років "Світ навколо нас", орієнтовно-тематичний план програми наступності між підготовчою групою дитячого садка та першим класом школи, методичні рекомендації з екологічного виховання дітей 6-7 років, запропонована методика діагностування екологічної вихованості дітей для забезпечення індивідуального підходу що можуть бути використані в масовій педагогічній практиці дитячих садків і початкової школи.

Особистий внесок здобувача: вперше розроблено і експериментально перевірено методику забезпечення наступності в екологічному вихованні між дитячим садком і школою, визначені педагогічні умови і чинники екологічної вихованості дітей 6-7 років.

Достовірність результатів та основних висновків дисертаційної роботи забезпечувалася методичною обґрунтованістю її вихідних теоретичних положень, застосуванням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням; результатами експериментальної перевірки розроблених положень і рекомендацій, статистичною обробкою експериментальних даних.

На захист виноситься:

1. Модель забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей 6-7 років.
2. Наукове обґрунтування сутності поняття "наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і молодших школярів".
3. Рівні екологічної вихованості дітей 6-7 років.
4. Експериментально апробовані педагогічні умови забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення, висновки, рекомендації і результати дослідження доповідалися на Міжнародних (Умань, 1994 р., 1996 р.; Чернівці, 1996 р.), об-

ласних (Черкаси, 1995 р.) і міжрегіональних (Умань, 1993 р., 1994р., 1995 р., 1996 р., 1997 р.) науково-практичних конференціях.

Основні висновки та результати дослідження впроваджувалися в практику роботи дошкільних закладів і шкіл м. Умані, на курсах підвищення кваліфікації працівників дошкільних закладів, які проводилися на базі Уманського державного педагогічного училища ім.Т.Г.Шевченка.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, 8 параграфів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації 150 сторінок машинописного тексту, що включає 4 схеми, 22 таблиці. У списку використаних джерел 213 назв, обсяг додатків 94 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, визначається об'єкт, предмет, гіпотеза концепції та завдання дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну та практичну значущість одержаних результатів, сформульовано основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Теоретичні і педагогічні засади наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і молодших школярів" розглядається проблема наступності в історико-педагогічному аспекті, розкриваються структурні і змістовні компоненти поняття "наступність в екологічній вихованості дітей 6-7 років", аналізується стан педагогічної практики в сучасних умовах дитячого садка та школи; характеризується екологічна вихованість дітей підготовчої групи і першокласників, здійснюється моделювання педагогічного процесу в системі екологічного виховання дитячого садка і школи.

В контексті історичного аналізу проблема наступності була актуальною в усі часи. Аналіз філософської та педагогічної літератури свідчить про те, що теоретичні засади наступності з екологічного виховання склалися під впливом гуманістичних ідей передових мислителів, учених різних епох (В.І.Вернадський, Є.О.Гугель, Я.А.Коменський, М.Монтессорі, І.Г.Песталоцці, Ж.Ж.Руссо, О.В.Сухомлинський, К.Д. Ушинський), які розглядали природу на підставі системного, наукового підходу, визначили багатогранність її

впливу на особистість дитини, необхідність використання природи, як засобу формування особистості ще з раннього віку.

В другій половині XIX ст. біля джерел розробки організаційних питань наступності в галузі дошкільної та початкової освіти стояли прогресивні педагоги К.Д. Ушинський, В.І.Водовозова, С.Т. Шацький, що здійснили спробу визначити зміст і методи навчально-виховної роботи дитячого садка і школи, в якій належну увагу приділяли питанню вивчення дітьми природи і навколишнього світу.

Упродовж XX століття вченими досліджувалися дидактичні засади навчання в дитячому садку і початковій школі (Л.І.Ганєлін, Г.М.Леушина, О.І.Сорокіна, О.П.Усова); педагогічні основи і шляхи забезпечення наступності між старшими дошкільниками і молодшими школярами (Р.І.Афанасьєва, Я.П.Дашківська, Т.Б.Дябло, Л.О.Калмикова, Л.В.Шабашов), психолого-педагогічні проблеми підготовки дітей до навчання в школі (Б.Г.Ананьєв, Н.О.Ветлугіна, О.В.Запорожець, Г.О.Люблінська, О.В.Сухомлинський), розкрито сутність наступності як педагогічної категорії (Б.Г.Ананьєв, С.М.Годнік, М.І.Кияшенко, С.В.Савіна, В.Г.Сенько). Природознавчий аспект наступності між дитячим садком і школою висвітлено в дослідженнях А.І.Ароніної, В.Д.Лисенко, Т.О.Ковальчук.

На сучасному етапі різні аспекти наступності між дитячим садком і школою розкрито в працях багатьох учених: наступність у виховній роботі (В.Я.Ликова); психолого-педагогічні основи трудового виховання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку (В.Ф.Колесникова, М.А.Машовець); спадкоємність формування у дітей 6-7 років загальнонавчальних умінь (А.М.Богуш, Н.В.Кичук); педагогічні основи виховного процесу в комплексі "Школа - дитячий садок" (В.Г.Кузь); психологічні особливості дітей перехідного періоду від дошкільного до молодшого шкільного віку (І.Д.Бех, М.Й.Боришевський, В.М.Поліщук).

Проаналізувавши різні напрями вивчення проблеми наступності в екологічному вихованні дітей 6-7 років відзначаємо, що на сьогоднішній день відсутні дослідження, які б висвітлювали безпосередньо обрану нами проблему.

В дисертації дається ґрунтовний аналіз не лише теоретичних аспектів цієї проблеми, а й аналізується стан екологічного виховання в практиці роботи дитячих садків і шкіл України.

Об'єктивна характеристика стану екологічного виховання дана на основі її змісту, форм, методів і засобів роботи сучасних дошкільних за-

кладів і шкіл та екологічної вихованості старших дошкільників і першокласників.

Нами було проведено пошуково-розвідувальний експеримент, який передбачав: анкетування вихователів і вчителів, експрес опитування (бесіда, інтерв'ю) вихователів і вчителів, відвідування уроків, занять, аналіз планів навчально-виховної роботи, спостереження за педагогічним процесом в підготовчій групі дитячого садка і першому класі школи.

В процесі вивчення стану екологічного виховання в практиці роботи вихователів і вчителів було виявлено: відсутність узгодженості у формах, методах і засобах екологічного виховання старших дошкільників і молодших школярів; єдності в організаційній, методичній і виховній роботі між дитячим садком і школою; нечітке розуміння вихователями й вчителями сутності поняття "екологічна вихованість" і "наступність в екологічному вихованні"; недооцінення ролі батьків в екологічному вихованні дітей 6-7 років.

Результати аналізу змісту програм екологічного виховання старших дошкільників ("Малятко") і першокласників (програма загальноосвітньої середньої школи 1-4 (1-3) кл.) засвідчили, що в школі не завжди враховується рівень екологічної вихованості, який був досягнутий дитиною в результаті дошкільного виховання.

В констатуючому експерименті було також здійснено аналіз стану екологічної вихованості старших дошкільників і молодших школярів.

Екологічна вихованість розглядається нами як властивість особистості, що виявляється в єдності афективного, когнітивного і праксеологічного компонентів.

Обґрунтувавши змістовну сторону означеної чотирьох компонентної структури екологічної вихованості, ми визначили її критерії.

Критеріями афективного компоненту виступили: здатність дітей насолоджуватися природою, відгукуватися на прояви прекрасного в навколишньому середовищі, виявляти стійкий емоційно-позитивний стан до нього, особисте занепокоєння щодо екологічних проблем, передавати свої почуття засобами слова, малюнка.

Когнітивний компонент екологічної вихованості охоплює: наявність певної системи усвідомлених екологічних знань (природознавчого, природоохоронного, краєзнавчого, культурологічного, валеологічного змісту) та норм і правил поведінки в природі: вміння застосовувати їх на практиці; стійкий пізнавальний інтерес до природи.

Критерії аксіологічного компоненту: сформованість системи ціннісного ставлення до явищ матеріальної (норми і правила, які прийняті в суспільстві) і духовної (пісні, казки, традиції, звичаї і т.д.) культури, здатність оцінювати стан природного середовища, свою та чужу поведінку під час спілкування з природою, розуміння природи як універсальної цінності: естетичної, практичної.

Праксеологічний компонент екологічної вихованості характеризується: сформованістю виконавчих умінь і навичок, здатністю дитини застосовувати знання і вміння в різних видах діяльності, дотриманням норм і правил поведінки в природі, позитивним ставленням до діяльності в природі, самореалізацією в екологічній діяльності. Вони ж виступають і показниками рівнів екологічної вихованості дітей.

На констатуючому етапі дослідження для з'ясування стану екологічної вихованості дітей 6-7 років використовувалися різноманітні методи: цілеспрямовані спостереження за організацією і змістом навчально-виховної роботи з екологічного виховання, комплексні методики обстеження дітей, що охоплювали спостереження й аналіз дій і поведінки дітей у педагогічно модельованих практичних і ігрових ситуаціях, та тих, що виникають стихійно; опитування. Експериментальні завдання пропонувалися диференційовано до кожного з компонентів екологічної вихованості (афективного, когнітивного, аксіологічного, праксеологічного).

Так, вирішення дітьми проблемної ситуації "Цуценя" передбачало з'ясування рівнів афективної сфери дітей, прояв емоційних почуттів, переживань у ставленні до живих об'єктів, що потрапили у біду. Метою завдання "Обери правильну дорогу" було виявлення екологічної компетенції дітей щодо норм і правил поведінки в навколишньому середовищі. Завдання "Відбери малюнок" передбачало виявлення ціннісного ставлення дітей до природних об'єктів.

Одержані результати засвідчили слабку вираженість у дітей 6-7 років сприйняття краси природи, недостатню екологічну обізнаність дітей природоохоронного, (знання фактів охорони природи), краєзнавчого (знання конкретних об'єктів свого краю, екологічної ситуації регіону), культурологічного (знання норм і правил, які прийняті в суспільстві; пісні, казки, традиції екологічного спрямування) змісту; ціннісних ставлень дотично природи, порушення правил поведінки в довіллі.

Показники сформованості екологічної вихованості старших дошкільників і першокласників розподілилися таким чином: афектив-

ний 13,3%; 46,9%; 39,2%; дошкільники і 22,1%, 41,4%; 35,0% першокласники; когнітивний - 11,7%; 44,5%; 43,7% дошкільники і 25,0%; 44,3%; 33,6% - першокласники; праксеологічний - 14,0%; 46,9%; 40,6% дошкільника і 20,7%; 42,1%; 36,4% першокласника. Отже, екологічна вихованість дітей 6-7 років знаходиться на межі середнього рівня.

За результатами констатуючого експерименту було виділено три рівні сформованості екологічної вихованості старших дошкільників і молодших школярів: достатній, середній та низький. Охарактеризуємо їх.

Достатній рівень екологічної вихованості: діти вміють насолоджуватися, милуватися красою природи, мають повні й усвідомлені екологічні знання, знають правила і норми поведінки в природі; проявляють пізнавальний інтерес до природи, розуміють естетичне і практичне значення природи; вміють давати об'єктивну оцінку своїм і чужим діям в природі; позитивно ставляться до діяльності в природі, дотримуються норм і правил поведінки в природі, постійно виявляють турботу до живих об'єктів. Достатній рівень екологічної вихованості старших дошкільників і першокласників дорівнював 12,5% і 22,8%.

Середній рівень екологічної вихованості: діти мають слабку вираженість сприйняття краси природи; екологічні знання недостатньо повні й усвідомлені, неповні знання норм і правил поведінки в доквіллі; пізнавальний інтерес до природи ситуативний, не завжди правильно вміють оцінити своє й чуже ставлення до природи, її практичне й естетичне значення; не завжди дотримуються правил поведінки в природному середовищі, не систематично виявляють турботу до живих об'єктів природи. До цього рівня віднесено 46,9% дошкільників і 42,8% першокласників.

Низький рівень екологічної вихованості: діти не помічають краси природи; екологічні знання поверхневі, з нестійким пізнавальним інтересом; не вміють оцінити своє ставлення і ставлення інших до природи, дотримуються правил лише за умови контролю, не виявляють дійової допомоги живим об'єктам природи. Низький рівень сформованості екологічної вихованості у старших дошкільників і першокласників дорівнював 41,0% і 34,3%.

Виявилось, що велика кількість дітей, як в експериментальних групі (41,0%) і класі (34,3%), так і в контрольних групі (42,9%) і класі (44,5%) перебували на низькому рівні екологічної вихованості. Середній рівень екологічної вихованості був властивим 46,5% дошкільників і

42,8% учнів експериментальної групи і класу і в 46,9% і 42,9% дітей контрольних групи і класу. І лише незначна частина дошкільників (12,5%) і першокласників (22,8%) експериментальних групи і класу досягли достатнього рівня. Такі ж показники мали і контрольні група (12,6%) і клас (22,6%).

Організація і проведення експериментальної роботи виявили наявність потенційних резервів удосконалення екологічного виховання між дитячим садком і школою за умови його побудови на основі принципу наступності.

Згідно результатів констатуючого експерименту, правомірним було для нас виявити ефективні шляхи забезпечення наступності між дитячим садком і школою, що сприяють формуванню екологічної вихованості дітей.

У другому розділі - "Шляхи забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників та першокласників" розкриваються умови, зміст, форми, методи та засоби екологічного виховання дітей підготовчої групи дитячого садка та першого класу школи, аналізуються результати апробації експериментальної педагогічної технології, визначається модель забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей 6-7 років.

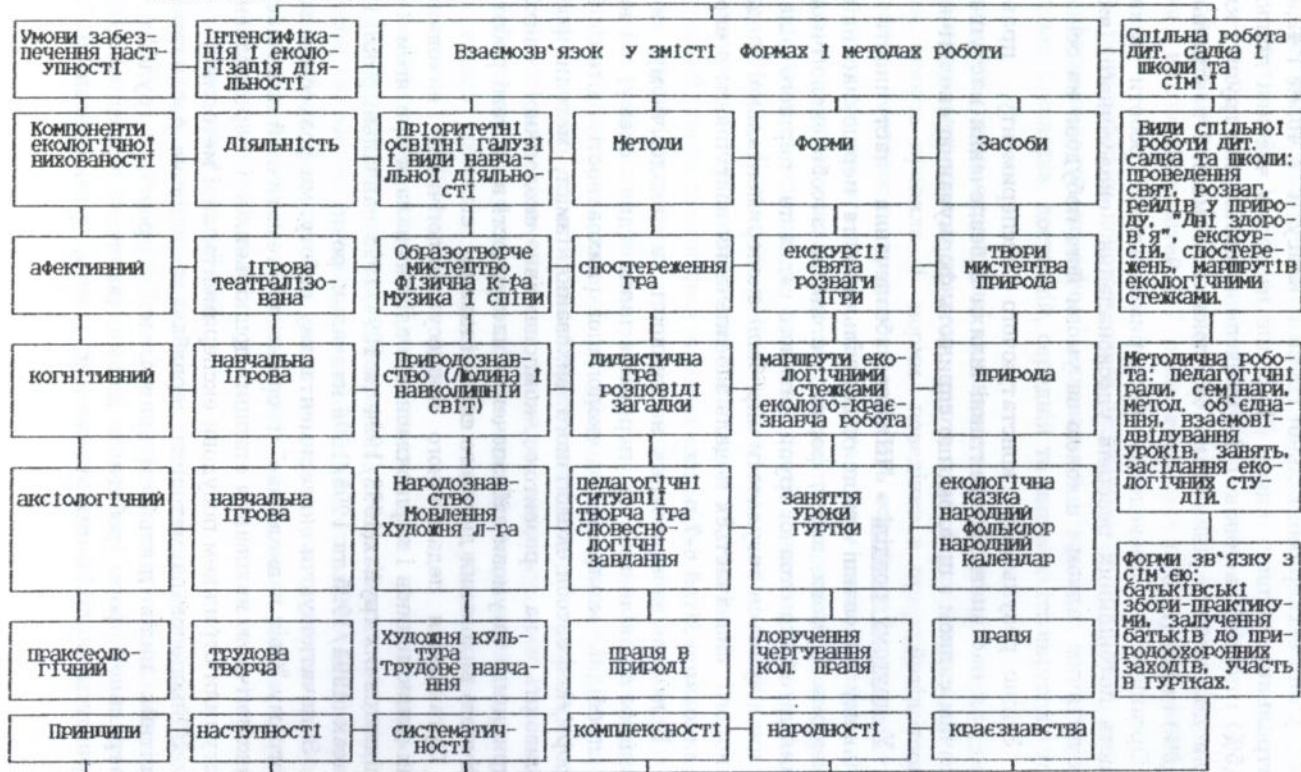
В моделі забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників та першокласників (див. схему) ми виділили: 1) провідні компоненти екологічної вихованості дітей 6-7 років; 2) формуючі засоби екологічного виховання (зміст, методи, форми), які впливають на розвиток компонентів екологічної вихованості; 3) принципи та умови забезпечення наступності в системі роботи з екологічного виховання дитячого садка і школи.

Організація педагогічного процесу екологічного виховання старших дошкільників і першокласників здійснювалася протягом 2-ох років в підготовчих групах (1993/1994 та 1994/1995 навчальні роки) і перших класах (1994/1995 та 1995/1996 навчальні роки).

Започатковуючи експериментальну роботу, ми розробили варіантну програму "Світ навколо нас" і орієнтовно-тематичний план наступності з екологічного виховання старших дошкільників і першокласників, що виступили стрижнем побудови експериментальної методики.

Запропонована методика передбачала доцільне поєднання різноманітних видів діяльності (навчальної, ігрової, трудової, творчої, театральної), форм роботи з дітьми (заняття, уроки, ігри, екскурсії, маршрути екологічними стежками, свята, ранки, розваги, "дні Здо-

Схема 1
 Модель забезпечення настушності в екологічному вихованні дітей 6-7 років

ров'я", рейди в природу) дитячого садка і школи (взаємовідвідування уроків, занять; семінари, метод, об'єднання, засідання екологічних студій) та їхніх батьків (збори практикуми, спільна робота в гуртках, індивідуальні бесіди, клуб вихідного дня).

Формування екологічної вихованості дітей здійснювалось упродовж трьох етапів.

Перший етап передбачав збагачення емоційно-чуттєвого досвіду спілкування дітей з природою та збагачення і формування обізнаності щодо природних явищ та охорони природи. На цьому етапі дослідження застосовувалися засоби, що впливають на розвиток афективного (ігрові методи, спостереження, екскурсії, ігри в природному середовищі: рухливі, спортивні, народні, свята, ранки, розваги) та когнітивного (дидактичні ігри, загадки, еколого-краєзнавча робота, маршрути екологічними стежками) компонентів.

Метою другого етапу було формування системи ціннісних орієнтацій, збагачення позитивного досвіду спілкування з природою старших дошкільників і першокласників. На цьому етапі віддавалася перевага використанню екологічних казок, народного фольклору, народного календаря, педагогічних ситуацій, тематичних уроків, занять.

Третій етап передбачав формування виконавчих умінь і навичок екологічно-доцільної діяльності, необхідних якостей усіх компонентів екологічної вихованості старшого дошкільника і першокласника. Формуючими засобами впливу на розвиток праксеологічної сфери особистості були праця в природі (на городах, ділянках, майданчику, в живому куточку) і творча діяльність. Ми пропонували дітям різноманітні творчі завдання: скласти вірш, казки, оповідання, намалювати плакат, малюнок екологічного змісту.

Експериментальне дослідження засвідчило, що застосування системного підходу у використанні виховних формуючих засобів в роботі дитячого садка і школи позитивно вплинуло на розвиток усіх структурних компонентів екологічної вихованості старшого дошкільника і першокласника.

Після завершення експериментальної роботи, були проведені контрольні зрізи щодо виявлення рівнів сформованості екологічної вихованості в дітей 6-7 років за завданнями, що були аналогічними констатуючому експерименту.

Кількісні дані щодо рівнів сформованості екологічної вихованості дошкільників і учнів контрольних групи і класу та експериментальних групи і класу представлено в таблиці.

Таблиця
Рівні екологічної вихованості дітей 6-7 років (%)

Рівні сформованості	Початковий зріз				Кінцевий зріз			
	ЕГ	ЕК	КГ	КК	ЕГ	ЕК	КГ	КК
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Достаній	12,5	22,8	12,6	22,6	31,9	60,0	15,6	25,7
Середній	46,5	42,8	46,9	42,9	60,0	35,7	50,0	45,8
Низький	41,0	34,3	40,5	34,5	8,1	4,3	34,4	28,5

Так, на достатньому рівні екологічної вихованості виявилось 31,9% дошкільників (на констатуючому етапі було 12,5%) та 60% - першокласників (на констатуючому етапі було 22,8%). Середній рівень становили 60% дошкільників (на констатуючому етапі було 46,5%) та 35,7% першокласників (на констатуючому етапі було 42,8%). На низькому рівні сформованості екологічної вихованості залишилося в експериментальних групах 8,1% дошкільників і 4,3% першокласників (до навчання їх було - 41,0% і 34,3%). Переважна більшість дітей контрольних груп (50,0%) і класу (45,8%) залишилися на середньому та низькому рівні 34,4% дошкільників і 25,8% першокласників. Лише незначна частина дітей контрольної групи (15,6%) та класу (25,7%) піднялася до достатнього рівня.

Отже, показники, що були одержані в процесі експерименту, підтвердили сформульовану гіпотезу, ефективність розробленої варіантної програми, орієнтовно-тематичного плану наступності та методики забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей 6-7 років. Мета дослідження досягнута, завдання розв'язані. Основну ідею концепції - формування екологічної вихованості старшого дошкільника і першокласника було реалізовано в процесі забезпечення наступності в екологічному вихованні між дитячим садком і школою.

Результати проведеного дослідження дали підставу сформулювати такі висновки.

1. В системі неперервної екологічної освіти важливого значення набуває забезпечення цілісного виховного процесу на всіх етапах навчання й виховання дітей. Неперевність в екологічному вихованні може бути досягнута оптимальною організацією наступності між дитячим садком і

школою, що передбачає послідовне формування екологічно вихованої особистості старшого дошкільника і першокласника.

2. Як засвідчують результати констатуючого експерименту, відсутність єдності в організаційній методичні і виховній роботі дитячого садка та школи є причиною недостатнього забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників. Визначення стану екологічної вихованості старшого дошкільника і першокласника на етапі констатуючого експерименту засвідчило, що більшість дошкільників (41,0%) і учнів (34,2%) знаходилися на низькому та середньому (46,5 - 42,8%) рівнях екологічної вихованості і лише 12,5% дошкільників і 22,8% першокласників мали достатній рівень;

3. Основними компонентами екологічної вихованості виступили: афективний (вміння відгукуватися на прояви прекрасного в природі, насолоджуватися її красою), когнітивний (наявність певних екологічних знань, знання норм і правил поведінки), аксіологічний (розуміння естетичної і практичної цінності природи, уміння давати оцінку своїм та чужим діям у навколишньому середовищі), праксеологічний (позитивне ставлення до діяльності в природі, вияв турботи до живих природних об'єктів) компоненти в їх єдності.

4. Стрижнем експериментальної методики забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей виступили: експериментальна програма "Світ навколо нас", орієнтовно-тематичний план наступності та комплексна система визначених засобів: (зміст, форми, методи), що передбачали формування екологічно вихованої особистості старшого дошкільника і першокласника.

5. Результати аналізу експериментальних даних засвідчили позитивні зміни у формуванні екологічної вихованості дітей експериментальних груп обох освітянських ланок. Достатній рівень екологічної вихованості становив 31,9% дітей дошкільного віку (було 12,5%) і 60,0% першокласників (було 22,8%); середній рівень: 60,0% дошкільників (було 46,5%) і 35,7% першокласників (було 42,8%).

На низькому рівні залишилося 8,1% в дошкільних групах (було 41,0%) та 4,3% - в перших класах (було 34,3%).

6. Дослідження засвідчило, що ефективність наступності в роботі дитячого садка та школи з екологічного виховання обумовлюється такими педагогічними умовами як: екологізація дитячої діяльності /навчальної, ігрової, трудової, творчої, театралізованої/; взаємозв'язок у змісті, методах, формах і засобах екологічного виховання; спільна робота дитячого садка, школи та сім'ї.

7. В ході дослідження було виявлено деякі закономірності процесу забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників серед них: рівні сформованості екологічної вихованості у дітей 6-7 років залежать від характеру наступності в змісті, формах, методах і засобах екологічного виховання між дитячим садком і школою: чим більше простежувалась наступність в змісті, формах, методах і засобах, тим вищими були рівні сформованості екологічної вихованості у старших дошкільників і першокласників; наявність прямої залежності росту рівня екологічної вихованості від глибини реалізації наступних зв'язків.

Проведене дослідження не претендує на остаточне вирішення проблеми, подальшого дослідження, потребує вивчення процесу екологічного виховання в комплексі "Школа- дитячий садок"; у підготовці студентів педагогічного факультету до роботи з екологічного виховання.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Наступність в екологічному вихованні між підготовчою групою дитячого садка і першим класом школи: Методичні рекомендації. - Умань, 1995. - 36с.
2. Бережімо квітку й пташку. Дидактичні ігри як засіб екологічного виховання дошкільнят // Дошкільнє виховання. - 1996. -N7.- С. 24-25.
3. Екологічне виховання: гуманітарний підхід// Дошкільнє виховання. - 1997. - N10. - С.10.
4. Гуманітарний підхід до екологічного виховання старших дошкільників і молодших школярів// Виховання в сучасному освітньому просторі: Матеріали науково-практичного семінару (14-15 травня 1997 р.) Київ-Умань, 1997, С. 108-113.
5. Наступність як педагогічна категорія в системі навчально-виховної роботи дитячого садка і початкової школи // Навчально-виховний процес в середній та вищій школі: проблеми, пошуки, перспективи: Зб. наук. праць, випуск III. - Умань, 1997.- С.71-74.
6. Наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і молодших школярів // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, том 3.- Чернівці, 1996. - С.
7. Формування екологічної культури // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. - Умань, 1994. - С. 50-52.
8. Радість спілкування з природою // Проблеми сім'ї в умовах переходу до ринкових відносин: Матеріали доповідей на обласній науково-практичній конференції.- Черкаси, 1995. - С. 70-73.

9. Педагогічні умови підвищення ефективності екологічного виховання дошкільників // Матеріали доповідей Міжвузівської науково-практичної конференції.- Умань. 1996. - С. 51-52.

10. Проблема наступності в екологічному вихованні між дитячим садком і школою // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Умань, 1996. - С. 135-136.

Ищенко Л.В. Наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - теорія та історія педагогіки.- Південноукраїнський державний педагогічний університет ім.К.Д.Ушинського,- Одеса, 1997.

В дисертації досліджуються шляхи та засоби забезпечення наступності в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників. Визначено сутність наступності, виявлено рівні прояву екологічної вихованості; розроблена модель реалізації наступності на основі сукупних педагогічних умов і поєднання різноманітних форм, методів та засобів екологічного виховання дітей 6-7 років.

Ключові слова: екологічна культура, екологічне виховання, екологічна вихованість, наступність, компоненти.

Ищенко Л.В. Преемственность в экологическом воспитании старших дошкольников и первоклассников.

Диссертация (рукопись) на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики: Южноукраинский государственный университет им.К.Д. Ушинского. - Одесса, 1996.

Диссертация посвящена исследованию путей и средств обеспечения преемственности в экологическом воспитании старших дошкольников и первоклассников. Определена сущность преемственности, выявлены уровни проявления экологической воспитанности, разработана модель реализации преемственности на основе совокупности педагогических условий и сочетания разнообразных методов, форм и средств экологического воспитания детей 6-7 лет.

Ключевые слова: экологическая культура, экологическое воспитание, экологическая воспитанность, преемственность, компоненты.

Ischenko L.V. "The succession in the ecological education of senior preschool age children and first-formers". - Manuscript.

The dissertation for a candidate's degree of pedagogical sciences, speciality 13.00.01.- Theory and history of pedagogical. South-Ukrainian Pedagogical University named after K.D.Ushinsky, Odessa, 1997.

The work is dedicated to the research of ways and means of the ensuring the succession in the ecological education of sesior preschool age children and first-formers. The essence of the succession is defined, the levels of the revealing the ecological breeding are found out. The model of the realization of the succession on the basis of the whole complex of the pedagogical conditions different methods forms and means of the ecological education of children at the age of children at the age of 6-7 is worked out.

Key words: ecological culture, ecological education, ecological breeding, succession, components.

Здано до складання 01.11.97. Підписано до друку 11.11.97.

Обсяг 1.0 друк. арк. Формат 60x90/16.

Тираж 100 прим. Папір офсетний. Зам. № 575.

Надруковано у друкарні видавництва "Астропринт"

м. Одеса, вул. Преображенська, 24, к.13.

Тел./факс: (0482) 26-98-82.

The author is a well-known biologist, pedagogue and ecologist, graduate of the Theory and history of pedagogy, South-Ukrainian Pedagogical University named after S. D. Shchegolev, Odessa, 1975.

The work is dedicated to the most important areas of research in ecological pedagogy, the methodological and theoretical aspects of ecological education of children and first-formers. The content of the work is enriched by the results of the revealing the ecological breeding in family and the results of the investigation of the adaptation to the environment of children. The types of the pedagogical conditions, different methods, forms and means of the ecological education of children at the age of children at the age of 7-12 is worked out.

Key words: biological culture, ecological education, ecological breeding, ecological components.

© 2010

ISSN 1028-139X

© 2010 by the author(s); licensee InTech, www.intechopen.com.

This is an open access article distributed under the terms of the

[Creative Commons Attribution License](http://creativecommons.org/licenses/by/2.0/), which

permits unrestricted use,

provided the original work is properly cited.

www.intechopen.com/books/education

Ukrainian Journal of Ecology, 2010, 49(1): 47-52

© 2010 by the author(s); licensee InTech, www.intechopen.com.

This is an open access article distributed under the terms of the

[Creative Commons Attribution License](http://creativecommons.org/licenses/by/2.0/), which

permits unrestricted use, provided the original work is properly cited.

www.intechopen.com/books/education

AB 38932

AB 38932
